

Μητσέλος Α. & Σ.
Δουλεύοντας κείμενα από τους Φακέλους Υλικού
Σεπτέμβρης - Οκτώβριος 2019

Μια πρώτη συνολική προσέγγιση

«Εικονικός κόσμος, πραγματικές συμπεριφορές»

Christakis, N. & Fowler, J. (2010). *Συνδεδεμένοι. Η εκπληκτική δύναμη των κοινωνικών δικτύων και πώς αυτά διαμορφώνουν τη ζωή μας*. Μτφ. Δ. Ξυγαλατά και Ν. Ρουμπέκα. Αθήνα: Κάτοπτρο

Πόσο επιδρά η τεχνολογία στην ανθρώπινη επικοινωνία; Και, κυρίως, σε ποια κατεύθυνση θετική ή αρνητική;

Αυτός είναι ο προβληματισμός που τίθεται στο κείμενο. Ο συντάκτης του παραθέτει τις δυο αντικρουόμενες απόψεις, των πολέμιων της τεχνολογίας (των «απαισιόδοξων») και των υποστηρικτών της (των «αισόδοξων») εστιάζοντας κυρίως στην περίπτωση του Διαδικτύου. Αν και φαίνεται να κρατά κάποια απόσταση και από τους δύο, αναγνωρίζει ότι οι νέες τεχνολογίες επικοινωνίας ικανοποιούν την «αρχέγονη προδιάθεση» των ανθρώπων να συνδέονται με άλλους και να συνομιλούν ανταλλάσσοντας απόψεις και ιστορίες.

Εικονικός κόσμος, πραγματικές συμπεριφορές

Εισαγωγικό σημείωμα

Το κείμενο αποτελεί απόσπασμα από το βιβλίο των N. Christakis & J. Fowler «Συνδεδεμένοι. Η εκπληκτική δύναμη των κοινωνικών δικτύων και πώς αυτά διαμορφώνουν τη ζωή μας». Ένα βιβλίο στο οποίο, κατά το σχόλιο του Καθηγητή Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο του Ιλινόις Ed Diener, «οι συγγραφείς χρησιμοποιούν τα πρωτοποριακά ευρήματά τους σχετικά με τα κοινωνικά δίκτυα για να κατανοήσουν όχι μόνο τις κοινωνικές σχέσεις, αλλά και τις δυνάμεις που διαμορφώνουν τον κόσμο μας».

Κείμενο

[...] Επί χιλιάδες χρόνια, οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις χτίζονταν αποκλειστικά και μόνο πάνω στην άμεση, τη διαπροσωπική επικοινωνία. Αλλά αυτό το άλλαξε η τεχνολογία, με την εφεύρεση τρόπων μετάδοσης των πληροφοριών (καμπάνες εκκλησιών, σήματα καπνού, βιβλία, τηλεβόες, ραδιόφωνο, τηλεόραση) και τρόπων εξ αποστάσεως επικοινωνίας από άτομο σε άτομο (γράμματα, τηλεγραφήματα, τηλεφωνήματα). Σήμερα, εκτός από την εντυπωσιακή προοπτική της κατοίκησης εικονικών κόσμων, καταπιανόμαστε και με άλλους τρόπους επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης, που ήδη θεωρούνται καινοτόμοι, αν και στην πραγματικότητα είναι άκρως εντυπωσιακοί: στέλνουμε σύντομα μηνύματα από το κινητό τηλέφωνο και το Twitter, χρησιμοποιούμε το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο και τις υπηρεσίες παρουσίας και μηνυμάτων, γράφουμε σε ιστολόγια, ψάχνουμε στο Google, βλέπουμε βίντεο στο YouTube και δημιουργούμε επαφές στο Facebook, κάνοντας χρήση τεχνολογιών που δεν υπήρχαν πριν λίγα χρόνια. Εντούτοις ορισμένα πράγματα δεν τα αλλάζει η τεχνολογία.

Η εφεύρεση κάθε νέας μεθόδου επικοινωνίας έχει συνεισφέρει σε έναν προβληματισμό που αναπτύσσεται εδώ και αιώνες σχετικά με το πώς η τεχνολογία επηρεάζει την κοινότητα. Οι απαισιόδοξοι έχουν εκφράσει την ανησυχία τους ότι οι νέοι τρόποι επικοινωνίας μπορούν να αποδυναμώσουν τους παραδοσιακούς τρόπους με τους οποίους έρχονται σε επαφή οι άνθρωποι, κάνοντάς τους να απομακρυνθούν από ένα ολόκληρο φάσμα προσωπικών αλληλεπιδράσεων με τους άλλους, που, σε παλαιότερες εποχές, ήταν ένα αναγκαίο και φυσιολογικό κομμάτι της ζωής μας. Οι αισιόδοξοι υποστηρίζουν ότι τέτοιου είδους τεχνολογίες απλώς αυξάνουν, επεκτείνουν και συμπληρώνουν τους παραδοσιακούς τρόπους με τους οποίους συνδέονται οι άνθρωποι.

Στην περίπτωση του Διαδικτύου, συγκεκριμένα, οι υπέρμαχοί του έχουν υποστηρίξει ότι οι σχέσεις που αναπτύσσονται στο Διαδίκτυο δεν περιορίζονται από τη γεωγραφία και, ενδεχομένως, από ορισμένους δυσάρεστους παράγοντες σχετιζόμενους με τη ντροπαλότητα ή τις διακρίσεις. Επιπλέον, έχουν τονίσει το όφελος που προέρχεται από το είδος των ανώνυμων αλληλεπιδράσεων ευρείας κλίμακας, οι οποίες είναι πολύ δύσκολο να οργανωθούν στον πραγματικό κόσμο. Αντί να έχουμε προσωπικούς δεσμούς με μικρό αριθμό ανθρώπων, έχουμε πιο

χαλαρούς δεσμούς με εκατοντάδες ή χιλιάδες ανθρώπους. Αντί απλώς να γνωρίζουμε τους φίλους μας, ίσως και τους φίλους των φίλων μας, μπορούμε να κοιτάξουμε πέρα από τον κοινωνικό μας ορίζοντα και να δούμε ακόμη και σχηματικές απεικονίσεις της θέσης που κατέχουμε σε ένα ευρύ, παγκόσμιο κοινωνικό δίκτυο.

Ωστόσο, οι νέες τεχνολογίες –είτε πρόκειται για διαδικτυακά παιχνίδια πολλαπλών παικτών, όπως το «World of Warcraft» ή το «Second Life», είτε για ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook ή το MySpace, είτε για ιστοσελίδες πληροφοριών όπως το YouTube, η Wikipedia ή το eBay, είτε για ιστοσελίδες δημιουργίας νέων σχέσεων, όπως το Match.com ή το eHarmony– απλώς κάνουν πραγματικότητα την αρχέγονη προδιάθεσή μας να συνδεόμαστε με άλλους ανθρώπους, ακόμη και αν αυτό γίνεται με ηλεκτρόνια που ταξιδεύουν στον κυβερνοχώρο παρά με τον παραδοσιακό τρόπο συζήτησης. Μολονότι τα ηλεκτρονικά κοινωνικά δίκτυα μπορεί να είναι αφηρημένα, μεγάλα, πολύπλοκα και υπερμοντέρνα, αντικατοπτρίζουν επίσης παγκόσμιες και θεμελιώδεις ανθρώπινες τάσεις που αναδύθηκαν στο προϊστορικό παρελθόν μας, όταν λέγαμε ιστορίες ο ένας στον άλλον καθισμένοι γύρω από τη φωτιά στην αφρικανική σαβάνα. Ακόμη και οι εκπληκτικές καινοτομίες στην τεχνολογία της επικοινωνίας, όπως ο έντυπος Τύπος, το τηλέφωνο και το Διαδίκτυο, δεν μας απομακρύνουν από αυτό το παρελθόν, αλλά μας φέρνουν πιο κοντά του.

Christakis, N. & Fowler, J. (2010). *Συνδεδεμένοι. Η εκπληκτική δύναμη των κοινωνικών δικτύων και πώς αυτά διαμορφώνουν τη ζωή μας*. Μτφ. Δ. Ξυγαλατά και Ν. Ρουμπέκα. Αθήνα: Κάτοπτρο.

Εικονικός Κόσμος, Πραγματικές Συμπεριφορές

I. Κατανοώντας τις πληροφορίες / ιδέες του κειμένου: πλαγιότιτλοι και πύκνωση του περιεχομένου

1η §: Η επίδραση της τεχνολογίας στην ανθρώπινη επικοινωνία (το θέμα του κειμένου)

Οι τεχνολογικές καινοτομίες μετέβαλλαν τους τρόπους επικοινωνίας, καθώς η τελευταία δεν περιορίζεται πλέον στη φυσική επαφή αλλά εμπεριέχει ένα πλήθος καινοτόμων και εντυπωσιακών τρόπων αλληλεπίδρασης.

(Η διαπίστωση αυτή επεξηγείται και τεκμηριώνεται με παραδείγματα που αποκαλύπτουν την κλιμάκωση της εξέλιξης).

2η §: Αντίθετες απόψεις για τον ρόλο της τεχνολογίας στην ανθρώπινη επικοινωνία (ή Προβληματισμός για την επίδραση της τεχνολογίας στην ανθρώπινη επικοινωνία)

Οι πολέμιοι της τεχνολογίας (οι «απιστόδοξοι») ανησυχούν ότι οι νέες επικοινωνιακές δυνατότητες απειλούν να αντικαταστήσουν τους παραδοσιακούς τρόπους επικοινωνίας, οι οποίοι στηρίζονταν στην αλληλεπίδραση της φυσικής επαφής. Αντίθετα οι υποστηρικτές της τεχνολογίας (οι «αιστόδοξοι») τις θεωρούν συμπλήρωμα ή επέκταση των παραδοσιακών τρόπων επικοινωνίας.

3η §: Η περίπτωση του Διαδικτύου (Οι απόψεις των αισιόδοξων για το Διαδίκτυο)

Σύμφωνα με τους «αισιόδοξους», το Διαδίκτυο αποδεσμεύει την ανθρώπινη επικοινωνία από τοπικούς, ψυχολογικούς ή κοινωνικούς περιορισμούς και επιτρέπει την ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων σε ευρύτερη κλίμακα (παγκόσμια).

4η §: Οι νέες τεχνολογίες ως πραγμάτωση της κοινωνικής φύσης του ανθρώπου (η θέση του συγγραφέα)

Οι νέες τεχνολογίες στην επικοινωνία ικανοποιούν την «αρχέγονη προδιάθεση» των ανθρώπων να συνδέονται με άλλους και να συνομιλούν ανταλλάσσοντας απόψεις και ιστορίες και πραγματώνουν μια βαθιά και διαχρονική ανθρώπινη τάση για επικοινωνία.

II. Σχολιάζοντας ιδέες / στοχεύσεις

1. Ποια άποψη για τον ρόλο της τεχνολογίας προβάλλεται από τους συντάκτες του κειμένου;

Οι συντάκτες του κειμένου παρουσιάζουν τον προβληματισμό και τις εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις για τις επιδράσεις της τεχνολογίας στην επικοινωνία (δες παραπάνω), χωρίς οι ίδιοι να παίρνουν άμεσα θέση. Προσίδουν έτσι μια αίσθηση αντικειμενικής παρουσίασης που επιτρέπει στον αναγνώστη να διαμορφώσει τη δική του θέση πάνω στο ζήτημα. Φαίνεται, όμως, ότι οι ίδιοι δε συμερίζονται τις απόψεις των πολέμιων της τεχνολογίας («απαισιόδοξων»), επειδή:

- Υποστηρίζουν ότι «ορισμένα πράγματα δεν τα αλλάζει η τεχνολογία». Δε συμερίζονται, επομένως, ακραίες ανησυχίες.
- Αντιμετωπίζουν τις τεχνολογικές εφαρμογές στην επικοινωνία ως γέννημα της θεμελιώδους και διαχρονικής τάσης του ανθρώπου για συναναστροφή και ανταλλαγή σκέψεων και ιστοριών, παρόμοια με αυτή των πρωτόγονων ανθρώπων (4η παράγραφος).
- Παρουσιάζουν τη διαδικτυακή επικοινωνία ως το τελευταίο βήμα σε μια φυσική πορεία εξέλιξης των τρόπων ανθρώπινης επικοινωνίας (1η παράγραφος).
- Ο τίτλος του βιβλίου προεξαγγέλει θετική στάση «*Συνδεδεμένοι. Η εκπληκτική δύναμη των κοινωνικών δικτύων και πώς αυτά διαμορφώνουν τη ζωή μας*». Αν η στάση τους ήταν αρνητική θα χρησιμοποιούσαν αντί του επιθέτου "εκπληκτική", χαρακτηρισμό με αρνητική σημασία, π.χ. "τρομακτική", "επικίνδυνη" κ.λπ.

Αν και δεν εντάσσουν τον εαυτό τους στους ενθουσιώδεις υποστηρικτές της τεχνολογίας («αισιόδοξους»), αντιμετωπίζουν, ωστόσο, την αναζήτηση νέων τρόπων επικοινωνίας ως μια φυσική, διαχρονική ανθρώπινη τάση.

2. Πως ερμηνεύετε την αντίθεση που εμπεριέχεται στον τίτλο του κειμένου;

Ο κόσμος των διαδικτυακών σχέσεων αναφέρεται ως "εικονικός" με την έννοια ότι διαμορφώνει σχέσεις πλασματικές που δεν έχουν την ίδια αξία με την πραγματική επικοινωνία. Στηρίζονται όμως σε πραγματικές ανάγκες και συμπεριφορές των ανθρώπων που σχετίζονται με την αναζήτηση του άλλου, της επικοινωνίας και της ανταλλαγής απόψεων και ιστοριών.

III. Προσεγγίζοντας τη δομή και τη γλώσσα του κειμένου

α. Στόχευση και εκφραστικές επιλογές

Σύμφωνα με το εισαγωγικό σημείωμα, το κείμενο είναι απόσπασμα από βιβλίο των Ν. Christakis & J. Fowler το οποίο αναφέρεται στην επίδραση των κοινωνικών δικτύων στη ζωή

μας. Στόχος: η παρουσίαση τη θεματικής και η κατανόηση διάφορων πλευρών αυτής της πραγματικότητας.

Σε γλωσσικό επίπεδο τη στόχευση αυτή εξυπηρετούν:

1. Η **αναφορική** λειτουργία της γλώσσας, εφόσον **στόχος** του συντάκτη είναι η μετάδοση των πληροφοριών / ιδεών και η κινητοποίηση της λογικής του αναγνώστη (και όχι του συνασθήματος): *"Αλλά αυτό το άλλαξε η τεχνολογία, με την εφεύρεση τρόπων μετάδοσης των πληροφοριών (καμπάνες εκκλησιών, σήματα καπνού, βιβλία, τηλεβόες, ραδιόφωνο, τηλεόραση) και τρόπων εξ αποστάσεως επικοινωνίας από άτομο σε άτομο (γράμματα, τηλεγραφήματα, τηλεφωνήματα)."*

2. Το **ειδικό λεξιλόγιο**, όροι σχετικοί με τις νέες μορφές επικοινωνίας: *κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, κινητό τηλέφωνο, Twitter, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, Google, YouTube, Facebook, Διαδίκτυο, ανώνυμων αλληλεπιδράσεων ευρείας κλίμακας, παγκόσμιο κοινωνικό δίκτυο, «World of Warcraft», «Second Life», ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης, Facebook, MySpace, YouTube, Wikipedia, eBay, Match.com, eHarmony κ.ά*

3. Η συχνή χρήση **παραδειγμάτων**, η οποία εξυπηρετεί:

- την **επεξήγηση** ειδικών / τεχνικών όρων ή απόψεων: *"διαδικτυακά παιχνίδια πολλαπλών παικτών, όπως το «World of Warcraft» ή το «Second Life», είτε για ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook ή το MySpace, είτε για ιστοσελίδες πληροφοριών όπως το YouTube, η Wikipedia ή το eBay, είτε για ιστοσελίδες δημιουργίας νέων σχέσεων, όπως το Match.com ή το eHarmony..."*

- την **τεκμηρίωση ή εξήγηση** απόψεων / διαπιστώσεων: *"Αλλά αυτό το άλλαξε η τεχνολογία, με την εφεύρεση τρόπων μετάδοσης των πληροφοριών (καμπάνες εκκλησιών, σήματα καπνού, βιβλία, τηλεβόες, ραδιόφωνο, τηλεόραση)."*

4. Η χρήση κυρίως **γ' προσώπου**, που δηλώνει αντικειμενικότητα και καθιστά το ύφος ουδέτερο και τυπικό. Ενδεικτικά, στην παράθεση των απόψεων αισιόδοξων - απαισιόδοξων οι συντάκτες του κειμένου χρησιμοποιούν γ' ενικό (αποστασιοποίηση - αντικειμενικότητα) και αποφεύγουν το α' πληθυντικό που θα σήμαινε την ένταξή τους σε μια από αυτές τις κατηγορίες (αισιόδοξοι - απαισιόδοξοι). Αντίθετα, στα σημεία που οι συντάκτες θέλουν να δηλώσουν καθολικότητα και να εντάξουν και τον εαυτό τους στο σύνολο, **χρησιμοποιούν το α' πληθυντικό**, ιδιαίτερα όταν αναφέρονται στη χρήση των δικτύων από όλους τους ανθρώπους: *"στέλνουμε σύντομα μηνύματα..., γράφουμε σε ιστολόγια..., Αντί απλώς να γνωρίζουμε τους φίλους μας...".* Στα σημεία αυτά το α' πληθυντικό δημιουργεί κοινά σημεία αναφοράς μεταξύ συγγραφέα και αναγνώστη, ρίχνει γέφυρες επικοινωνίας και προσδίδει ζωντάνια και αμεσότητα στον λόγο, "σπάζοντας" το τυπικό και απρόσωπο ύφος.

β. Ζητήματα παραγραφοποίησης

Η δεύτερη παράγραφος αναπτύσσεται με **αντίθεση**, μέθοδος η οποία εξυπηρετεί την παράθεση / ανάδειξη των δυο αντικρουόμενων απόψεων για την επίδραση της τεχνολογίας στην επικοινωνία. Αν και απουσιάζουν διαρθρωτικές λέξεις που δηλώνουν αντίθεση, αυτή γίνεται εμφανής από τα αντίθετα νοήματα: «οι απαισιόδοξοι» - «οι αισιόδοξοι», «αποδυναμώνουν τους παραδοσιακούς τρόπους» - «επεκτείνουν και συμπληρώνουν τους παραδοσιακούς τρόπους».

Αντίθεση χρησιμοποιείται και στην 3η παράγραφο, για να παρουσιαστούν οι αλλαγές σε σχέση με το παρελθόν που προκαλεί «το είδος των ανώνυμων αλληλεπιδράσεων ευρείας κλίμακας» του Διαδικτύου («Αντί να έχουμε προσωπικούς δεσμούς... Αντί απλώς να γνωρίζουμε... παγκόσμιο κοινωνικό δίκτυο»).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η 2η και 3η παράγραφος αποτελούν μια θεματική υποενότητα και **θα μπορούσαν να ενωθούν σε μια ενιαία παράγραφο**, αφού αναφέρονται σε ενιαίο θέμα (τον προβληματισμό - τις αντίθετες απόψεις). Ο χωρισμός σε δυο παραγράφους εξυπηρετεί την ανάγκη να τονιστεί ξεχωριστά η περίπτωση του Διαδικτύου (3η παράγραφος) από τον γενικότερο προβληματισμό περί τεχνολογίας και επικοινωνίας (2η παράγραφος).

IV. Επεκτείνοντας τον προβληματισμό του κειμένου

1. Με ποια επιχειρήματα θα στηρίζατε τους δυο αντικρουόμενους ισχυρισμούς που παρουσιάζονται στο κείμενο για την επίδραση των νέων τεχνολογιών στην ανθρώπινη επικοινωνία;

2. Ποιες άλλες απόψεις / ιδέες -που δεν αναφέρονται στο κείμενο- θα μπορούσατε να επικαλεστείτε για να στηρίζετε τις ανησυχίες σας ή τη θετική σας στάση όσον αφορά την επίδραση των νέων τεχνολογιών στην ανθρώπινη επικοινωνία;

3. Σε ποιο γενικό συμπέρασμα για τις νέες τεχνολογίες στο χώρο της επικοινωνίας καταλήγετε με βάση τη συζήτηση για τις θετικές και τις αρνητικές όψεις τους;